

Януль Т.В., студент факультету № 2
НАВС

Науковий керівник: Власенко С.Б.,
кандидат психологічних наук

Особливості пізнавальної діяльності старшокласників з різним рівнем тривожності

Соціальні умови розвитку особистості на сучасному етапі є досить неоднозначними, суперечливими та насиченими безліччю стресогенних факторів. Додаткові складнощі становлять інформаційна щільність, підвищена динамічність життя, урбанізація. Все це висуває підвищені вимоги до пізнавальної активності та діяльності особистості з різним рівнем емоційної стійкості.

Дослідники (Г. Айзенк, Б. Вяткін, К. Еріксон, Е. Ейдемільер, О. Захаров, Т. Кравчина, Н. Махоні, У. Морган, Ю. Пахомов, Ч. Спілбергер, Ю. Ханін та інші) сходяться на думці про те, що підвищена стресогенність наколишнього

середовища продукує емоційні порушення, у ряді яких тривожність займає особливе місце. Досить гостро постає проблема тривожності старшокласників, оскільки саме підлітковий та ранній юнацький вік є базовим для формування гармонійної особистості, здатної до саморозвитку та самовдосконалення.

Тривожність визначає особливості пізнавальної діяльності особистості. У тривожних осіб страждає єдність чуттєвого сприйняття, теоретичного мислення та практичної діяльності. У вітчизняній психології феномен пізнавальної діяльності розглядали з точки зору діяльнісного підходу (О. Лентьєв, С. Рубінштейн). На сучасному етапі пізнавальна діяльність особистості розглядається у роботах В. Беліч, В. Вергасова, О. Гушко, В. Лядіус, І. Морозової, Т. Тернавської, Т. Шамової, Г. Щукіної та ін.

Актуальність дослідження пізнавальної діяльності особистості в умовах сучасного розвитку суспільства не викликає сумнівів. Оскільки кожного дня ми стикаємося із новітніми досягненнями у сфері науки, культури, економіки, політичними зрушеннями. Задля досягнення гармонійного розвитку, здатності до самореалізації власних здібностей, самоствердження та самовдосконалення особистість повинна орієнтуватися у всіх новітніх досягненнях суспільного життя, що неможливо без високого рівня пізнавальної активності та діяльності на жодному із етапів онтогенезу. Варто зазначити, що проблема особливостей пізнавальної діяльності підлітків та юнаків з різним рівнем тривожності станом на сьогодні залишається недостатньо вивченим питанням.

Таким чином, гострота проблем пізнавальної діяльності та тривожності особистості та недостатність вивчення проблеми пізнавальної діяльності у підлітків та юнаків із різним рівнем тривожності зумовили вибір теми нашого дослідження.

На теоретичному етапі дослідження було визначено, що тривожність - це переживання емоційного дискомфорту, пов'язане з очікуванням неблагополуччя, з передчуттям загрози, небезпеки; - це індивідуальна психологічна особливість, що виявляється в схильності людини до частих і інтенсивних переживань стану тривоги, а також в низькому порозі виникнення тривоги (за Т. Кравчиною). Виділяють два види тривожності - реактивну та особистісну.

Пізнавальна діяльність особистості - це форма активності, що спрямована на об'єкт пізнання. Т. Тернавська визначає три рівні пізнавальної діяльності - репродуктивний, евристичний та креативний.

На емпіричному етапі дослідження було використано методики: «Шкала реактивної та особистісної тривожності» Ч. Спілбергера-Ю. Ханіна; «Шкільний тест розумового розвитку» (К. Гуревич та ін.); «Діагностика мотивації досягнень» (А. Мехрабіан); «Тест на самооцінку сили волі» (М. Обозов); «Опитувальник креативності» (Дж. Рензуллі); «Самооцінка якостей особистості Дембо-Рубінштейн» (модифікація А. Прихожан). Для аналізу результатів дослідження було використано методи кількісної та якісної обробки даних. Дослідною роботою було охоплено 26 учнів 10-11 класів ЗОШ І-ІІІ ст. смт. Цумань (Волинська обл.).

Опрацювання результатів дослідження надало змогу встановити, що у старшокласників нашої вибірки домінуючим є помірний рівень реактивної,

особистісної та загальної тривожності. Низький рівень тривожності найменш притаманний старшокласникам. Серед досліджуваних значна відсоткова частка характеризується високим рівнем тривожності.

Для старшокласників в межах нашої вибірки переважно характерний інтелект на рівні хорошої норми. Із загальної кількості досліджуваних значна відсоткова частка таких, які характеризуються високим рівнем розвитку інтелекту. У досліджуваних, які характеризуються високим рівнем тривожності, домінує середній рівень інтелекту, при помірному рівні тривожності інтелект знаходиться переважно на рівні хорошої норми, при низькому рівні тривожності теж домінує інтелектуальний розвиток на рівні хорошої норми. При визначенні особливостей мотивації до навчання було встановлено, що у старшокласників значно домінує мотивація уникнення невдач. Даний тип мотивації не має залежності від рівня тривожності. Старшокласники характеризуються переважно середнім та високим рівнем креативності. Низький рівень креативності спостерігаємо у поодиноких випадках. У осіб із низьким рівнем тривожності домінуючим є низький рівень сили волі, у решти - середній. Також у групі досліджуваних домінує адекватний рівень самооцінки.

Співставлення даних показало, що у старшокласників в межах даної вибірки домінує помірний рівень тривожності для якого найбільш характерними є евристичний та креативний рівні пізнавальної діяльності. У дослідників із високим рівнем тривожності домінує репродуктивний рівень пізнавальної діяльності, варто зазначити, що таке домінування в межах даної вибірки є незначним. У осіб із низьким рівнем тривожності прослідковуємо переважно евристичний рівень пізнавальної діяльності.

Тобто, для покращення пізнавальної активності та діяльності особистості варто проводити цілеспрямовану психолого-педагогічну роботу, спрямовану на зниження рівня тривожності та покращення емоційного благополуччя.